

LA PEÇA DESTACADA

JULIOL 2021

**EL BALNEARI LLOVERAS
(1900-1982)
L'ESTIUEIG A ARENYS DE MAR**

museu.arenysdemar.cat
museu@arenysdemar.cat
Tel. +34 93 792 44 44

MUSEU MARÈS DE LA PUNTA
c. de l'Església, 43
08350 Arenys de Mar

MUSEU MOLLFULLEDA DE MINERALOGIA
c. de l'Església, 37-39
08350 Arenys de Mar

Un regal per al poble

Balneari Lloveras en construcció.
1890-99. Autor desconegut.
Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys
de Mar.

El 15 de maig del 1896 moria a Donostia Andreu Lloveras Riera, ric potentat fill de Palafrugell encara que, des de ben jove, establert a Arenys de Mar. Després de provar fortuna a França, decidí marxar al Perú on triomfà en els negocis miners. En tornar a casa, l'*americano* va establir residència a l'esmentada localitat basca, encara que la seva voluntat fou ser enterrat al cementiri municipal de la nostra població. Allí, un Crist ressuscitat de marbre blanc recorda qui va ser un altre dels grans benefactors de la vila.

Una clàusula del seu testament destinava 50.000 pessetes per a la construcció a Arenys d'un balneari de mar, espai en el qual poder prendre banys d'aigua salada calenta, talment els que anys abans s'havien obert a la platja de la Barceloneta o els anomenats de Vista Alegre, als peus de Montjuïc, entre tants d'altres. Era desig del testador que els rèdits que se n'obtinguessin fossin destinats a la beneficència local. Qui va ser amic seu, Josep

M. Valeta, explicava que fou a un balneari de la platja de la Concha que Lloveras veié clar que el seu poble necessitava un establiment d'aquest tipus. Potser va ser per l'estret lligam de l'*americano* amb el Cantàbric que el balneari arenyenc fou conegut des del principi com el *Sardinero*.

El juliol del 1896, l'Ajuntament acceptava la deixa de Lloveras i unes setmanes més tard, l'arquitecte municipal, Miquel Madorell, en presentava els plànols. L'emplaçament escollit fou un terreny al final del passeig Xifré –a tocar del tren, entre el rial del Bareu i el carrer de Sant Antoni–, ocupat per un magatzem i l'antiga fàbrica de vidre pla anomenada popularment "la Buf". De les estructures preexistents, se'n conservaren algunes dependències subterrànies per a ús del balneari.

Solidesa, elegància i funcionalitat

La construcció, iniciada el novembre del 1896, va seguir un ritme prou ràpid, encara que el germà del difunt prohom va haver d'afegir-hi tres mil duros de la seva butxaca per acabar de disposar de tot el que hi calia: setze piles de marbre blanc, un aparell per a dutxes, una bomba per extreure l'aigua de mar, aparells de calefacció i altres elements indispensables. A començaments de l'any següent ja s'apreciava el que havia de ser el resultat final, un edifici definit llavors com a neoromà o neogrec –avui es classificaria com a eclèctic–, els estils que, aleshores, es creien més adients per a aquesta tipologia d'establiments. La inauguració tenia lloc el 10 de juliol del 1900, en plena Festa Major.

Les fotografies i els plànols conservats a l'Arxiu Històric Fidel Fita són el testimoni bidimensional d'aquesta edificació tan emblemàtica. El projecte de Madorell concebia tot un seguit de petites cabines, amb les piles de marbre, al voltant de dos salons de descans –per a homes i dones– emplaçats a cada banda del gran rectangle que formava tot el conjunt. Un espai central, en sentit perpendicular a la façana, exercia de saló principal, apte per a tota mena d'actes. En els angles, quatre sales acollien respectivament uns banys turcs, uns de russos,

duxes i cambra de massatges. A banda de les finestres que il·luminaven i ventilaven les cabines, els salons centrals del balneari eren il·luminats zenitalment per uns finestrals amb vitralls de la casa Amigó. Unes escales a banda i banda de la porta d'accés menaven, a través de dues torres, a un mirador superior i, segurament, cap als subterranis dels edificis anteriors, que fonts de l'època descriuen en molt bon estat, ben construïts i molt elegants. El pòrtic obert davant del passeig, amb columnata i escalinata de granit artificial, faria de terrassa, conjuntament amb el jardí d'entrada, del cafè de l'interior. La premsa informava, a més, de l'existència d'una piscina a la part posterior, amb els respectius vestidors.

Postal del Balneari Lloveras.
1900-1920. Autor desconegut.
Fons Núria Serra.

Un estiu al *Sardinero*

La premsa esdevé indispensable per refer el que fou l'estiueig a Arenys abans de la guerra; des de mitjan de juny, amb l'arribada de les primeres famílies –instal·lades en cases de propietat o lloguer, o en fondes i hotels–, fins a finals de setembre, moment de tornar a casa. Un anar i venir de gent –els recomptes efectuats a principis del segle XX ens permeten parlar de gairebé un miler d'estiuejants cada any– al qual hem de sumar els que, vinguts amb el ferrocarril, passaven només el dia a la vila.

Les raons per estiuejar a Arenys estaven vinculades, la majoria, amb allò tan recurrent de fer salut o canviar d'aires. El mateix cercaven molts arenenyencs que, com informaven els diaris locals, marxaven a pobles d'interior: Viladrau, Santa Coloma de Farners o Sant Hilari Sacalm. A banda de l'entorn paisatgístic o del termalisme pròxim, el principal atractiu de la nostra vila era, sens dubte, l'aigua de mar. Des de finals del segle XIX, la ciència i el poble hi veien un munt de virtuts terapèutiques, la clau per guarir un ampli ventall de malalties i per assegurar "l'enrobustiment físic".

De mica en mica, però, anar a prendre les aigües –especialment les de mar– deixà de vincular-se a un mal estat de salut, a tractaments mèdics rigorosos i vida retirada, per acabar sent relacionat també amb la diversió i les activitats de lleure a l'aire lliure. Així doncs, des de bon començament, la platja va ser un important rival per al *Sardinero*. Una notícia apareguda a *La Publicidad* el setembre del 1900 ho deixa ben clar: "desde la inauguración [del balneari] se han suministrado pocos baños, lo que no es de extrañar en una época en que todo el mundo se baña en el gran charco".

Tot i així, malgrat la que hem de suposar poca assistència als banys de pila, el Balneari Lloveras va esdevenir des del primer moment un dels millors llocs on tant la colònia d'estiuejants com les famílies distingides de la població pogueren fer front a la temperatura i xafogor estival –sempre inferior a la de Barcelona, com bé recalquen les cròniques–. Al vespre o de nit, la diversió passava a l'interior, on el saló central i els de descans acollien tota mena de festes i actes socials, especialment balls i concerts. La competència no es trobava massa lluny: l'Hotel Mont Calvari, la Fonda del Siglo o, per a uns quants escollits, els jardins de can

Saló per a actes socials i festius del Balneari Lloveras.

1931. Fotografia Joaquim Castells.
Fons Joaquim Castells, Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

Terrassa del cafè del Balneari Lloveras.

Primer quart del segle XX.

Autor desconegut.

Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

Cabirol o d'altres finques privades, a banda dels locals freqüentats pels arenencs d'inferior poder econòmic, –la Sala Mercè, l'Ateneu, el Teatre Principal o el Casino Industrial–. En poques paraules, un estiu ben viu, parafrasejant el conegut eslògan local.

En un primer moment, l'arrendatari del balneari exercia també d'empresari i responsable d'organitzar tots aquests esdeveniments. Fou tant l'èxit dels primers balls, freqüentats per la "distingida y elegant concurrència", que aviat es creà una mena d'empresa entre joves arenencs i membres de la colònia. A conseqüència, a banda dels del dissabte, s'iniciaren els balls de diumenge tarda, amb música en directe d'un conjunt local o vingut de fora o, en ocasions, d'un piano de manubri. Algunes temporades van arribar a fer-se'n de diaris. L'anècdota del cas la posa el fet que, ben a prop dels joves balladors, hi havia sempre els seus pares, amatents que la decència i el decor no desapareguessin. En els concursos que també s'hi celebraven, l'Ajuntament participava en el repartiment de premis.

El 5 de novembre del 1908 els salons del *Sardinero* acolliren l'exposició d'indústries locals organitzada amb motiu de la visita d'Alfons XIII. Per a l'ocasió, els espais de descans foren decorats per l'adornista Vila-

nova i la nau central convertida momentàniament en un saló del tron per a la recepció d'alcaldes i autoritats.

En paral·lel amb altres poblacions costaneres d'estiu, a Arenys també es va crear una Societat d'Atracció de Forasters, entitat que havia d'estimular l'arribada del turisme i propiciar-ne l'entreteniment. L'arenyença, documentada des del 1915, era formada per forasters però també per veïns "en llohadora germanor". La succeiria posteriorment una comissió de festejos, "fent lo possible per fer agradosa la estada en la nostra vila a la colònia estiuèjanta, que d'any en any va essent més nombrosa". Aquestes comissions organitzarien tot tipus d'actes no només al *Sardinero* sinó també als altres locals d'oci de la població.

El bon ambient que hom podria suposar en un lloc com aquest no va ser sempre l'esperat. La convivència entre els estiuèjants mateixos o amb els locals no fou fàcil i, en més d'una ocasió, van haver-hi moments de fricció, sovint per temes polítics, de classe, de costums o lingüístics. Tot tornava al seu curs normal amb el vol de les últimes orenetes.

Una decadència anunciada

Exposició de l'obra de Cèsar Cabanes.
1929. Autor desconegut.
Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

A la segona dècada del segle XX, l'estiueig de platja havia fet un canvi radical. Prendre el sol tenia el vistiplau dels metges, apareixien noves modalitats esportives i la relaxació dels costums permetia que els dos sexes, de totes les edats i condició social, compartissin els mateixos espais. Les fotografies de l'època demostren que la platja, ja fos per nedar, xerrar o prendre la fresca sota els tendals, era un espai de gaudi. L'estiu del 1929, amb el port ja en construcció, el diari *El Diluvio* ho deixava prou clar: "En verano la playa de Arenys es una verdadera delicia por la animación y la alegría que en ella existe a todas horas, y allí acuden infinidad de forasteros para solazarse a sus anchas".

Uns anys abans, el 1922, davant la decadència en la qual es trobava el nostre edifici –ja fos per manca de manteniment o per deixadesa–, l'ajuntament decidia d'efectuar-hi unes reformes que hem de pensar que foren considerables. Les obres van anar acompanyades de la fundació d'una nova societat recreativa, el Círcol Lloveras, formada per arenyencs i per "veranejants". Tot i encarregar-se de la vida social de l'establiment –dotat fins i tot de biblioteca–, no n'havia de desatendre la funció utilitària original, la qual, tot sembla indicar-ho, va ser traslladada als subterranis per així poder disposar d'uns salons més espaiosos.

A banda dels balls amb orquestra i dels concerts de cambra, les festes de disfresses, els coneguts com a cotillons i les sardanes foren un atractiu reclam per a "les més distingides families de la població i forasteres", de Llanerers a Calella. Amb els diners obtinguts, més enllà de destinar-los a beneficència, calia pagar la feina dels músics i cantants, les dietes, l'estada en un hotel si s'esqueia i el trajecte en ferrocarril. Tant els salons, guarnits amb garlandes de flors, com la terrassa eren, fins a altes hores de la matinada, punt de trobada d'una gent que poc s'imaginava la maltempada que s'acostava.

Efectivament, la dictadura de Primo de Rivera ho enviava tot en orris. Sembla ser que haver hissat una senyera a la teulada del balneari portà l'autoritat local –entre la qual hi havia algun soci del Círcol– a clausurar-lo: obriria puntualment, per exemple el 1929, per a l'exposició de l'escultor Cèsar Cabanes. Sis anys més tard, el 20 d'abril del 1930, el *Sardinero* reobria portes oficialment i ho feia amb la senyera "que agermana a tots els catalans [...] sota el cel d'Arenys, de cara al mar onejant-hi de nou".

Els anys anteriors a la guerra es detecta a Arenys un cert declivi de l'estiueig de tota la vida. El 1932, un col·laborador de la revista *Oreig* deia: "Les famílies que encara ens visiten estan, gairebé totes, arrelades a Arenys no pas per les comoditats que hi troben sinó més bé per llaços afectius". A la mateixa publicació es reconeix el paper que el Círcol Lloveras tenia encara en mantenir viva la flama estival. Durant la República, seria el Sindicat d'Iniciativa –nom que rebien societats locals o comarcals creades per estimular el turisme– qui continuaria oferint distracció a la colònia estiuenca.

Tot indica que, poc abans de l'esclat de la guerra, la primigènia funció del balneari havia caigut sota mínims, una constant en la majoria d'establiments del país relacionats amb les pràctiques de salut, els banys i la cura d'aigües. En el cas d'Arenys, a principis de juliol del 1936, ja es parla de reconvertir aquell edifici en biblioteca i museu municipal. Ni una cosa ni l'altra; durant el conflicte bèl·lic, el *Sardinero* seria la seu del S.U.T., el Sindicat Únic de Treballadors.

La fi d'una instal·lació anacrònica

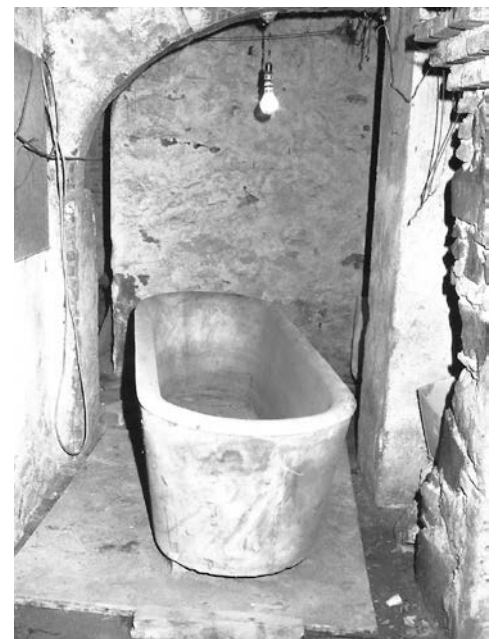
Sala d'espectacles del Balneari Lloveras reconvertida en magatzem municipal.
1982. Salvador Torrents.
Fons Salvador Torrents.

L'any 1961 ja es pensava en vendre el solar i fer-hi habitatges sindicals; altres eren partidaris d'una piscina municipal amb negocis i, fins i tot, d'alçar-hi un hotel i donar resposta a un incipient boom turístic que no va anar més enllà. El maig del 1982, el *Sardinero* era declarat en ruïna i, poc després, enderrocat. Al seu damunt, cap ni una de les propostes pensades: l'abril del 1991, sobre el que havia estat lloc de reunió estival de les més distingides famílies locals i forasteres, s'inaugurava un nou espai públic enjardinat, la plaça Lloveras. Com diu la historiadora i geògrafa Mercè Tatjer, amb l'enderroc del Balneari Lloveras –i de tants d'altres– "s'ha perdut un important patrimoni cultural i arquitectònic, testimoni d'una manera d'entendre el bany i el lleure marítim durant més de dos segles".

Joan Miquel Llodrà i Nogueras
Historiador de l'art

L'inici del règim de Franco no augurava temps millors per al també conegut com a Círcol Lloveras: el canvi de costums i la millora del nivell de vida n'havien fet un edifici anacrònic. Un informe del 1953 manifesta que ja feia quinze anys que el balneari no donava diners, sembla ser que per la competència del Titus. Un patronat tenia cura de les instal·lacions, però ja ningú volia arrendar-les. Documentació de l'Arxiu Històric Fidel Fita enumera les múltiples funcions que, sota un lloguer establert, s'atorgaren a aquell immoble: acadèmia d'ensenyament, escola de danses folklòriques, restaurant, seu de la Creu Roja, confraria de pescadors, llotja per a la subhasta del peix, oficina d'informació turística i dos habitatges per a obrers del port amb les seves famílies. Finalment, aquells esplèndids salons acabarien esdevenint un magatzem municipal.

Seguiren aquella crisi econòmica i d'identitat, els primers rumors de deficiències estructurals: estocada de mort.

Banyera de l'antic Balneari Lloveras.
1982. Salvador Torrents.
Fons Salvador Torrents.

Balneari Lloveras.
1982. Salvador Torrents.
Fons Salvador Torrents

ARXIU HISTÒRIC FIDEL FITA

Actes de Ple de l'Ajuntament d'Arenys de Mar: Vol. 26, del 1896 al 1898; Vol. 27, del 1899 al 1901

Expedient Patronat Lloveras. Fons gràfic

BUIDAT HEMEROTECA

La Costa de Llevant: 19/1/1896; 24/5/1896; 14/6/1896; 26/7/1896; 30/8/1896; 1/11/1896; 15/11/1896; 22/11/1896; 14/2/1897; 1/4/1900; 15/7/1900; 2/8/1903; 16/8/1903; 18/8/1906; 25/8/1906; 24/10/1908; 31/10/1908; 7/11/1908; 8/8/1915; 19/9/1915; 5/8/1917; 2/9/1917; 16/9/1917; 8/7/1922

Arenys: 25/7/1915; 1/8/1915; 8/8/1915; 14/8/1915; 21/8/1915; 26/8/1915; 4/9/1915; 18/9/1915; 11/9/1915; 25/9/1915; 2/10/1915; 9/10/1915; 16/10/1915; 23/10/1915; 30/10/1915; 6/11/1915; 13/11/1915; 20/11/1915; 27/11/1915; 4/12/1915; 11/12/1915; 18/12/1915; 25/12/1915; 8/1/1916; 15/1/1916; 22/1/1916; 29/1/1916; 20/7/1918

Arenys i Sa Comarca: 8/7/1922; 22/7/1922; 5/8/1922; 19/8/1922; 31/8/1922; 15/9/1922; 1/10/1922; 1/11/1922; 18/11/1922; 1/4/1930; 15/4/1930; 1/5/1930; 15/5/1930; 1/6/1930; 15/6/1930; 5/7/1930; 19/7/1930; 15/8/1930; 15/12/1930; 10/4/1931; 20/5/1931; 2/9/1931

Oreig: 23/8/1932

Arenys. Vida Parroquial: Febrer 1991; març 1991; maig 1991; desembre 1994–gener 1995

Vida llevantina: 24/10/1908; 31/10/1908; 7/11/1908

La Publicidad: 25/10/1896; 6/11/1908; 21/11/1908

La Publicitat: 31/8/1924; 11/7/1929

El Poble Català: 6/11/1908

La Veu de Catalunya: 4/10/1899; 27/6/1922; 10/6/1930; 16/4/1931

El Diluvio: 15/5/1929; 1/7/1936

BIBLIOGRAFIA

PUIGVERT, Joaquim M., "Les colònies d'estiuejants (1865-1936)", *Revista de Girona*, núm. 215, novembre-desembre 2002, p. 76-82.

PUIGVERT, Joaquim M. i FIGUERAS, Narcís, "L'estiueig, objecte d'estudi polièdric", *Plecs d'Història Local*, núm. 163, novembre 2016, p. 1.

SOLÉ, Tiona, *Mont Calvari. Història i llegendes*, Arenys de Mar, 2006.

TATJER, Mercè, *Els banys de mar a Catalunya*, Albertí editorial, Barcelona, 2012.

TATJER, Mercè, "L'estiueig a la platja (1850-1936)", *Plecs d'Història Local*, núm. 163, novembre 2016, p. 5-7.